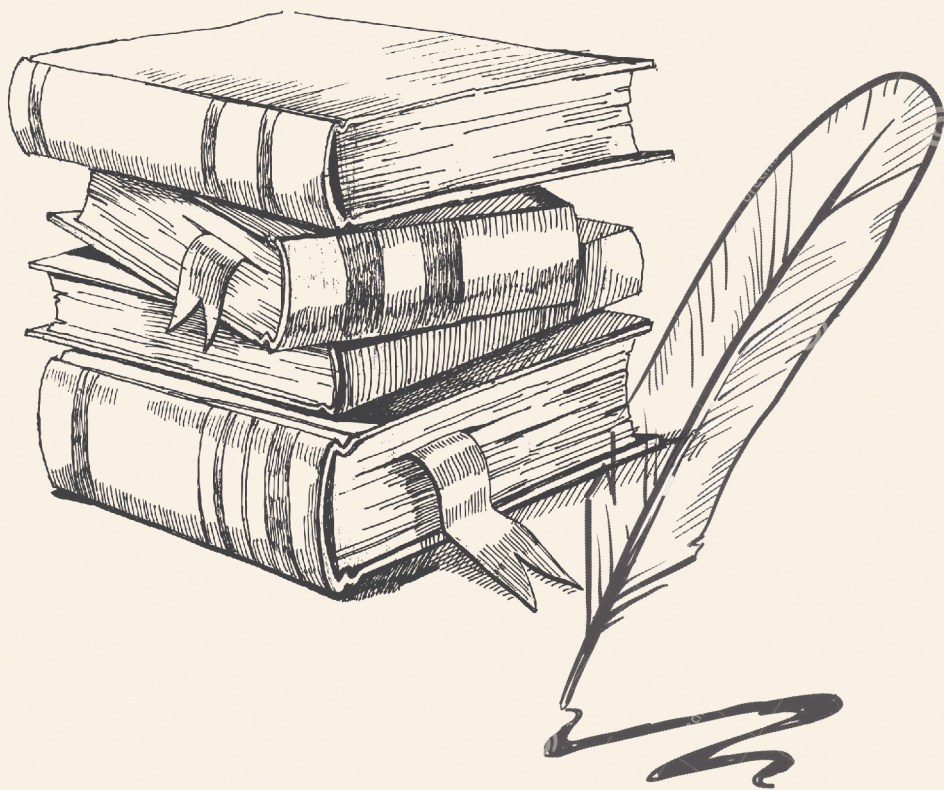

Берегиня слова

Наукові читання, присвячені 80-літтю
з дня народження професора Надії Бабич

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НАН УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

БЕРЕГІНЯ СЛОВА

Наукові читання, присвячені 80-літтю
з дня народження
професора НАДІЇ БАБИЧ

Збірник тез

Чернівці - 2024

УДК 81(477)(092)

Б 48

Друкується за ухвалою вченої ради філологічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія
Федьковича (протокол №11 від 24 квітня 2024 року)

Рецензенти:

Котович В.В., доктор філологічних наук, професор, завідувач
кафедри української мови Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка.

Ткач А.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри
суспільних наук та українознавства Буковинського
державного медичного університету.

Б 48   **Берегиня** слова : збірник тез, доповідей, наукових
читань, присвячених 80-літтю професора Надії Бабич.
Чернівці, Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024.
116 с.

ISBN 978-966-423-857-8

Матеріали, уміщені у збірнику «Берегиня слова», присвя-
чено науковому доробку мовознавиці, першої завідувачки
кафедри історії та культури української мови Чернівецького
національного університету Надії Денисівни Бабич.

Збірник стане у нагоді широкому колу науковців,
педагогів, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, кому
цікавий науковий доробок Надії Бабич та питання
мовознавства загалом.

УДК 81(477)(092)

ISBN 978-966-423-857-8   ©Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича,
2024

ЗМІСТ

АРТЕМЕНКО Г. Фразеологія в науковій спадщині Надії Бабич	5
БИЧКОВА Т. Граматика О. Партицького в історії української літературної мови та лінгводидактики	10
БОГДАН С. Святе Письмо в перекладі Пилипа Морачевського: історичні контексти й оцінні вектори	14
ВІТРУК Н. Знавчиня <i>слова</i> і душ людських (про збірку Надії Бабич “І свого слова доточу”).....	26
ГАЗУК-КОТИК Л. Питання української діалектології в науковому дискурсі Надії Бабич	30
ГРИМАЛОВСЬКИЙ І. Незламна «Сила мовленого слова» (Спогади про Н. Д. Бабич).....	33
ДАСКАЛЮК О. Лінгвостилістичні праці Надії Бабич.....	39
ІВАСЮТА М. Надія Бабич як теоретик, практик і популяризатор риторичного мистецтва	45
КОВАЛЕНКО Н. Актуальні проблеми досліджень фразеології українських говірок	50
КОЛЕСНИК Н. Особливості поєднання традиційного навчання та інноваційних форм роботи під час викладання курсу «Питання загального мовознавства у шкільному курсі з української мови»	54

УДК 811.161.2'373.7

Олена КУЛЬБАБСЬКА,

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1858-9269>

**«ПОВІРТЕ – ЦЕ ЛИШЕ ДУМКИ ВГОЛОС»
(КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ
ПАРАМЕТРИ АФОРИЗМІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ
ТЕКСТАХ НАДІЇ БАБИЧ)**

Вести мову про Надію Денисівну Бабич – це гортати, образно кажучи, сторінки історії філологічного факультету Чернівецького університету, поріг якого вона – випускниця 10 класу – переступила 1961 року. Відтоді рідна *Alma mater* – її *молодість, її досвід і гарт, зрештою, її життя.*

Персоналія *Надія БАБИЧ* охоплює різні іпостасі: *студентка* відділення української філології; відома не лише на Буковині, а й за межами нашої країни *науковиця; авторка* десятків підручників для шкіл та університетів, сотень наукових статей і рецензій, передмов до видань; *професор і завідувач кафедри* історії та культури української мови; *громадська діячка; теле- і радіожурналістка; товариська привітна людина, улюблениця* не одного покоління студентів-філологів... І цей ряд поважних номінацій можна ще продовжувати і продовжувати [див. детальніше: 3]. Але ми зосередимося ще на одній грані таланту Надії Денисівні як *публіцистки*, яка через переконливе і пристрасне слово дає змогу читачеві вслухатись у себе, свої спогади, у голос пам'яті й серця, долучитися до гармонізації власного «Я». Предмет нашої розвідки – публіцистичні тексти Н. Д. Бабич, що їх уміщено в двокнижжі – «І свого слова доточу: Роздуми з

нагоди...» (Чернівці, 2004) і «Небайдужим поглядом» (Чернівці, 2008).

У передмові до другого видання авторка зазначила: «Ці матеріали написані давно і нещодавно. Появу їх спричинило саме прагнення з'ясувати, пояснити, витлумачити події й ситуації, які привернули увагу. Жодна тема не замовлена – її підказала внутрішня потреба висловитись про побачене, пережите, передумане. За чим стужилася, так і не дочекавшись здійснення, що продовжує боліти, бо не йде воно до кращого, що дивує своєю «самозрозумілістю», та його ніхто не чує...» [2, с. 6]. У нарисах, етюдах, есеях, науково-публіцистичних матеріалах Надія Денисівна довершено й емоційно представила свою незмінну життєву позицію – «позицію людини, яка любить батьківську землю, її мову, і людей, які цим двом символам свідомого буття не зраджують» [там само, с. 6]. Тож яким мав би бути читач книг, у яких зведено «до одного місця те, що зберігалось в стосику газет»? Таке запитання ставить собі авторка й відповідає: *«Той, хто хоче і вміє слухати, не перебиваючи. Вислухати, скласти собі своє враження, і... сказати краще»* (2, с. 5).

З-поміж релевантних ознак публіцистики проф. Бабич Н. Д., за нашими спостереженнями, вирізняються оцінність, образність, емоційність, експресивність, контрастність, прихована діалогічність і афористичність (ці ознаки-маркери закарбовано навіть у назвах збірок. – О. К.). Наприклад, диференційні риси авторських розмислів уяскравлює такий текст: *Емоційність сприйняття світу навіть кваліфікується як вада характеру, а чутливість до чийогось горя – як безхарактерність. Легковажного вважають «легким для спілкування», прямолінійного у висловлюваннях – сильним і вольовим. Який там душевний біль чи муки сумління?? Плюнь і роби справу! Яку? – А це вже твоя «проблема»! Та одна щира сльоза*

полегише чиесь горе, одне тепле слово зігриває чиюсь зранену душу, один ласкавий погляд додає надії, один міцний потиск руки сповнює сили... І якщо ти втратив здатність уболівати, співсподіватися, то твоя самотність уже зробила тебе каменем... Але й на камінь є крапля, яка може його довбати, тобто повертати до тих піщинок, з яких він колись зробився каменем. А ті піщинки – то людські долі, які коректують і твоє ставлення до життя... (2, с. 3).

Зокрема, афористичність як лінгвостилістичний засіб образності мови Н. Д. Бабич відбиває як загальнолюдські й етнічні світоглядні канони, ідеали й ціннісні орієнтири, так і індивідуально-авторські, в основі яких лежать біблійна філософія і мораль. У такий спосіб «у межах афоризму відбувається кореляція лінгвальних і психокогнітивних феноменів, орієнтованих на специфічний, індивідуальний спосіб світобачення й пов'язаних з етнічною мовною картиною світу» [4].

Індивідуально-авторські афоризми в публіцистичних творах Надії Бабич вербалізують такі лінгвоконцепти, як Віра, Україна, Мова, Людина, Матір, Дитя, Учитель, Совість, Добро, Краса, Справедливість (їх у текстах здебільшого написано з великої літери. – О. К.). Уважаємо що афористичні контексти варто витлумачувати як «актуалізатори вагомих емоційних тем», адже вони оприявнюють типові емоційно насичені ситуації загальнолюдської комунікації. З огляду на характер вираження емоційно-чуттєвої сфери диференціюємо афористичні вислови-експресеми (термін Н. В. Гуйванюк) на два семантичні блоки, що передають емоційно полярні психічні стани:

1) афоризми-експресеми позитивних емоцій, напр.:
а) **захоплення**: *Кожен народ має генетичне (Богом дане!) право на своїй землі жити своєю мовою* (2, с. 145);
б) **гордість**: *Ще вміємо добре писати, гордо про себе говорити і співати, ще хоч і не дуже впевнено, та все ж*

лунає у багатомовному світі й наше українське слово, ще цей світ сподівається, що ми в міжнароднім оркестрі гратимемо свою скрипку (2, с. 93); в) **упевненість**: Хто хоче бути самим собою – вчиться у предків, хто хоче майбутнього – думає про нащадків (1, с. 3); г) **мудрість-софійність**: Повна свобода особистості – то свята річ! На неї має право кожна людина на землі, бо кожен – це окремий мікросвіт. І тільки якщо він гармонійний з макросвітом, є носієм позитивної енергії, то творитиме Добро (2, с. 109) тощо;

2) афоризми-експресеми негативних емоцій, напр.: а) **сум, журба**: Нам досі твердять, що спочатку – економіка, а потім – мова і мораль. І «вилазить» ота економіка в мозок і душу, в руки і на спину, в родину і людські стосунки поза нею. Лоскоче, ятрить, роз'їдає, витісняє все те, що мало розумну міру потреби, що забезпечувало чисте сумління... (2, с. 46); б) **недовіра**: /.../ як мало нині родин, де разом зі словами «гроші, вигідно, дістати» звучать слова «порядно, чесно – нечесно, гідний – негідний»; як мало зараз у сім'ях живе прикладів справжньої Добропорядності! Скільки масок одягли на свої обличчя ті, кого ще вчора ми знали децю іншими? А все через дефіцит моральності! (2, с. 15); в) **тривога, біль**: А мова? Яка там мова, якщо калькулятори мають мову міжнародну?! (2, с. 108); г) **страх**: Боже!.. Чи скінчиться колись в Україні тяганина з приводу її мови, чи перестануть за нею ховатися ті, хто ходять «з прапором народності»? (2, с. 94); г) **безнадія**: Говоримо часто про народ, а продовжуємо не бачити людини (2, с. 31); е) **іронія**: А тепер другий сук, на якому ще недавно сиділи, зрубуємо: скоро деякі діти по-англійські і німецьки молитися зможуть, а своєї національної й культурної історії не здатні будуть прочитати (2, с. 95); є) **гнів, обурення**:

Ігнорувати рідну мову задля кар'єри або на угоду моді не лише аморально, а навіть злочинно! (2, с. 87).

За характером вираження авторської думки афоризми можна об'єднати в три групи: 1) афоризми-закономірності, напр.: *Від релігії до Віри – дорога не близька* (2, с. 31); 2) афоризми-передбачення, напр.: *Той, хто не поважає свого, не здатен поважати чужого* (2, с. 102); 3) афоризми-поради, напр.: *Храм мусить бути найперше у твоїй душі, хоч звести його ти не зумієш, якщо не йтимеш дорогою Добра, Милосердя і Справедливості* (2, с. 3).

Отже, афоризми Надії Бабич – це інструмент до розуміння авторського бачення сутності держави, соціуму, мови і слова; це боротьба за потужність і життєздатність рідної мови й української церкви як засобів націєтворення. Короткі, влучні вислови в публіцистичному тексті виконують репрезентативну, номінативну, характерологічну, естетичну, метамовну функції.

Список літератури:

1. Бабич Н. І свого слова доточу: Роздуми з нагоди... Чернівці : Рута, 2004. 216 с.
2. Бабич Н. Небайдужим поглядом : публіцистика різних років. Чернівці : Вид-чий дім «Букрек», 2008. 176 с.
3. Надія Бабич : бібліогр. покажч. / Чернівецьк. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Наук. б-ка ; упоряд. Н. М. Загородна ; наук. ред. О. О. Жук. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 120 с., 8 л. фото. (Серія «Вчені Чернівецького університету»).
4. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти : дис. ... кандидата філологічних наук зі спец.: 10.02.01 – українська мова. Кривий Ріг, 2005. URL: <https://mydisser.com/en/catalog/view/21482.html>